

5. Матвійчук А. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінантного аналізу / А. Матвійчук // Вісник НАН України. – 2010. – №9. – С. 24–45.
6. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектора економіки, затверджена наказом Мінфіну України від 14.02.06 // Чинна від 2006-03-27 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code>.
7. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств, затверджені Центральною спілкою споживчих товариств України від 28.07.06 // Чинні від 2006-07-28 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/big/text892/pg4.html>.
8. Норткотт Д. Прийняття инвестиционных решений / Д. Норткотт; пер. с англ.; под общ. ред. А.Н.Шохина. – М.: Банки и биржа, ЮНИТИ, 1997. – 247 с.
9. Ольве Н.-Г., Рой Ж., Веттер М. Оценка эффективности деятельности компании: Практ. руководство по использованию сбалансированной системы показателей / Н.-Г. Ольве, Ж. Рой, М. Веттер; пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2004. – 304 с.
10. Рудь Н. Т. Інноваційна інфраструктура регіону: теорія, методологія, практика: монографія / Н. Т. Рудь. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 492 с.
11. Сатклифф М. Эффективная финансовая деятельность. Секреты финансовых директоров / М. Сатклифф, М. Доннеллан; пер. с англ. Д. А. Куликова; под общ. ред. Д. А. Рябых. – Москва: Вершина, 2007. – 496 с.
12. Кириченко О. А., Єрохін С. А. Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: Колективна наукова: Монографія / О. А. Кириченко, С. А. Єрохін та ін.; під наук. ред. д.е.н., проф. О. А. Кириченко. – К.: Національна академія управління, 2008. – 252 с.

УДК 330.131.7:336.71

Попова І. В., к.е.н., доцент

Нікель М. І.

Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ВАЛЮТНІ РИЗИКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Розглянуто валютний ризик як потенційну або реальну загрозу діяльності банку у результаті зміни курсів валют та цін на банківські метали. Наведено класифікацію валютних ризиків на підставі вивчених джерел. Проаналізовано валютний ринок України у 2010–2011 рр.

Ключові слова: валютний ризик, управління валютними ризиками, хеджування.

Попова І. В., Нікель М. І.

Popova I., Nickel M.

VALYUTNI RISKS IN CONTEXT OF MODERN REALITIES

A currency risk as potential or real threat of activity of bank is considered as a result of change of courses of currencies and prices on bank metals. Classification of currency risks is resulted on the basis of the studied sources. The currency market of Ukraine is analysed in 2010–2011 years.

Keywords: currency risk, management, hedging, currency risks.

Попова И. В., Никель М. И.

ВАЛЮТНЫЕ РИСКИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЙ

Рассмотрен валютный риск как потенциальная или реальная угроза деятельности банка в результате изменения курсов валют и цен на банковские металлы. Приведена классификация валютных рисков на основании изученных источников. Проанализирован валютный рынок Украины в 2010–2011 гг.

Ключевые слова: валютный риск, управление валютными рисками, хеджирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Банки в процесі здійснення своїх операцій стикаються з ризиками, тобто з реальними і потенційними загрозами їх діяльності, пов'язаними з можливістю неотримання або недоотримання позитивного фінансового результату. Банківські установи здійснюють операції з купівлі-продажу іноземній валюті або залученню і розміщенню коштів в іноземній валюті, здійсненню міжнародних банківських переказів, а отже вони неминуче стикаються з валютними ризиками. Залежно від того наскільки ефективно банк може визначати та управляти валютним ризиком, він може ефективно здійснювати свою діяльність. На сьогодні в практиці українських банків немає комплексного механізму управління валютними ризиками.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем управління валютним ризиком приділяли велику увагу в своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені. Уперше це питання було розглянуто в 80-х рр. ХХ ст., в українській літературі почали висвітлюватись лише наприкінці 1990-х рр. Дослідженню питань управління валютним ризиком

присвячені праці багатьох наукових і вчених, серед яких Барановський О.І., Василюшин Е.Н., Вітлінський В.В., Донець Л. І., Зінченко В.О., Лупін О.Б., Міщенко В.І., Мороз А.М., Наконечний С.І., Примостка Л.О., Сушко В.І., Шамова І.В. та багато ін. Не дивлячись на значний науковий доробок питання удосконалення існуючих методів та підходів до управління валютними ризиками є дискусійними й потребують постійного удосконалення з урахуванням сучасних реалій.

Цілі статті. Метою статті є дослідження валютних ризиків на основі теоретичних аспектів й статистичних показників валютного ринку України.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під валютним ризиком розуміють реальний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає в результаті несприятливих коливань курсів іноземних валют і цін на банківські метали [1]. Основним джерелом виникнення валютного ризику є нестабільність цін валют на міжнародному валютному ринку або можливість знецінення національної валюти по відношенню до тих іноземних валют, в яких номіновані зобов'язання державного боргу країни. В науковій літературі не існує єдиного підходу до класифікації валютних ризиків, що призводить до великих проблем з визначення валютного ризику та вибору найбільш оптимального методу його мінімізації. Дослідження літературних джерел дало змогу надати вичерпну класифікацію валютних ризиків, яка представлена на рис. 1.

Виходячи з того, що ризик є можливістю втрат в результаті здійснення операцій з валютою та валютними цінностями, на нашу думку, доцільно виділити торговельний валютний ризик. Він виникає в наслідок небажання або неможливості боржника розрахуватися зі своїми зобов'язаннями. Такий ризик найчастіше виникає при здійсненні експортно-імпорتنих операцій.

Найбільш небезпечним ризиком для економіки будь-якої країни є валютно-курсовий ризик, що виникає у результаті зміни курсів валют. Для українською економіки характерною особливістю є здійснення усіх зовнішньоторговельних операцій переважно в двох іноземних валютах – євро та доларі. Іншою не менш важливою рисою є те, що більша частина збережень населення країни зберігається в доларах та євро. Через це економіка України є залежною від зміни

курсів цих валют, які можуть призвести до виникнення валютних ризиків. Тому доцільним буде провести аналітичне спостереження динаміки валютних курсів (рис. 1, 2).

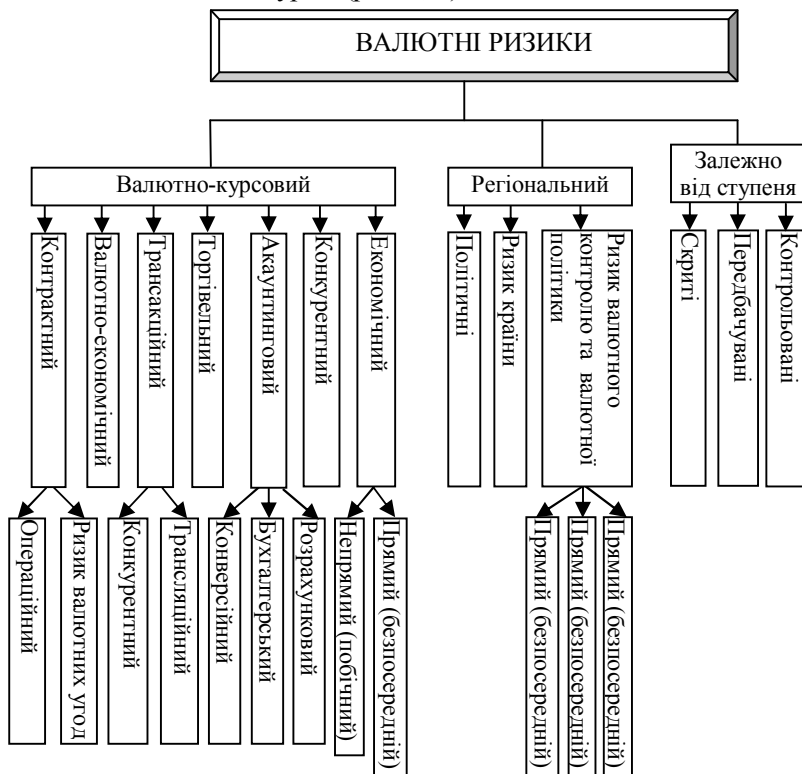

Рис. 1. Класифікація валютних ризиків

Статистика свідчить, що курс гривні до долара на протязі перших двох місяців 2011 року скоротився, але потім протягом останніх 10 місяців спостерігалася тенденція його постійного росту. У 2010 р. курс долара на відміну від 2011 р. мав тенденція до зниження: на протязі усіх 12 місяців спостерігалися коливання.

Динаміка зміни курсу гривні по відношенню до євро у 2011 р. не була такою стабільною. Коливання його курсу спостерігалися на протязі усього року. Найбільш стабільним періодом зміни курсу гривні до євро був період з січня по квітень, протягом якого курс гривні збільшився з 10,88574 за євро до 11,78401. З квітня по грудень 2011 р.

вартість євро значно скоротилася, проте, у цьому проміжку часу курс євро то скорочувався, то навпаки зростав. За останні три місяці року намітилася тенденція до зниження курсу євро до 10, 29805 грн за євро.

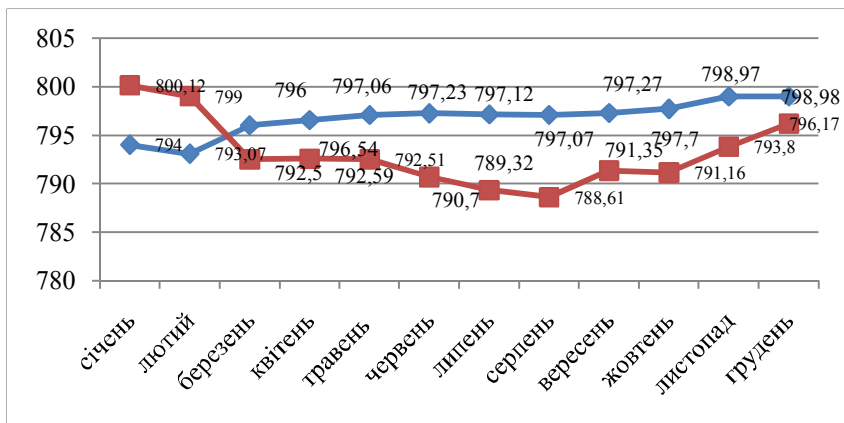

Рис. 2. Динаміка курсу гривні до долара США (за 100 дол.) за 2010–2011 рр.

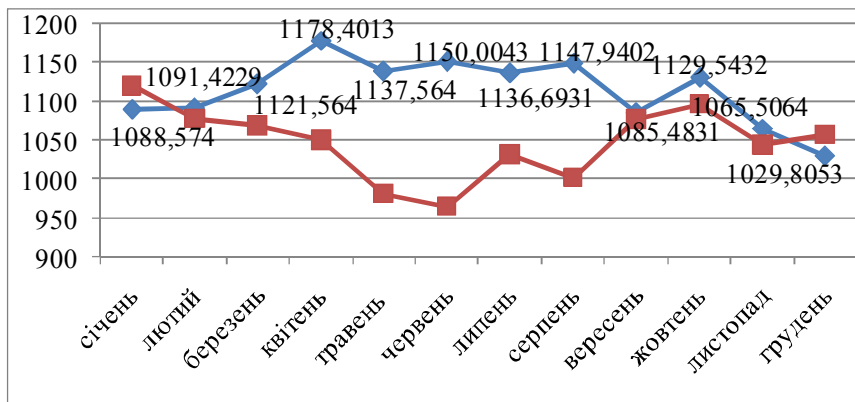

Рис. 3. Динаміка курсу гривні до євро (за 100 євро) за 2010–2011 рр.

Безперечним є той факт, що динаміка курсів валют впливає на стан валютного ринку. Тому, ми вважаємо, доцільно буде розглянути основні показники валютного ринку України (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники валютного ринку України
за 2010–2011 р., млрд дол. США

Показники	січень	лютий	березень	Квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Інтервенції НБУ: - 2010 р. - 2011 р.	1,08 0,45	0,6 0,6	0,95 0,82	1,32 0,84	1,05 1,21	0,9 2,1	0,82 1,11	0,11 1,0	0,69 2,60	0,73 1,83	1,05 1,44	1,16 0,46
Обсяг операцій з іноземною валютою на МВРУ: - 2010 р. - 2011 р.	2,27 3,43	2,73 3,9	2,96 4,21	2,88 3,94	2,83 3,99	3,1 4,6	3,65 4,98	3,85 5,2	4,36 5,09	4,56 3,94	4,61 3,56	5,15 3,94
Валюта, куплена банками в населення: - 2010 р. - 2011 р.	0,72 1,28	1,01 1,3	1,33 1,55	1,41 1,59	1,40 1,55	1,51 1,7	1,75 2,06	1,7 2,0	1,37 1,50	1,34 1,04	1,44 1,09	1,62 1,38
Валюта, продана населенню: - 2010 р. - 2011 р.	1,55 2,15	1,72 2,61	1,63 2,66	1,47 2,35	1,43 2,45	1,6 2,9	1,90 2,92	2,1 3,0	2,99 3,59	3,22 2,45	3,17 2,46	3,54 2,12
Міжнародні резерви: - 2010 р. - 2011 р.	25,3 35,1	24,4	25,2 36,4	26,4 38,4	26,3 7,9	29,4	30,9 37,8	32,4	34,5 35,0	34,3 34,2	33,5 32,4	34,6 31,8
Банківські вклади фізичних осіб у ВКВ: - 2010 р. - 2011 р.	13,9 16,7	14,2	14,3 17,1	14,7 17,3	14,6 17,4	14,2	15,2 17,9	15,2	15,8 18,2	16,0 18,5	16,0 18,4	16,3 18,5

Аналіз валютного ринку показав, що за останні два роки НБУ активно проводив інтервенції на валютному ринку на загальну суму 24,84 млрд грн, 14,42 млрд грн прийшлися на 2011 р., 10,42 млрд грн на 2010 р. Міжнародні резерви протягом 2010 р. збільшилися на 9,3 млрд грн, у 2011 р. спостерігалася тенденція до скорочення міжнародних резервів на 3,3 млрд грн. Обсяг операцій із іноземною валютою протягом 2010 р. збільшився на майже у два рази з 2,27 млрд

дол. США до 5,15 млрд дол. США. У 2011 р. спостерігалася менший обсяг операцій із іноземною валютою: найбільшу питому вагу в загальному обсязі операцій займали операції з купівлі валюти населенням країни.

З метою мінімізації валютних ризиків на практиці застосовують такі методи їх управління, як ліміти позицій за валютами; надання генеральних або індивідуальних ліцензій на здійснення валютних операцій; використання методів хеджування.

На практиці в банківській системі України використовуються два основних методи мінімізації валютних ризиків: встановлення НБУ лімітів відкритої валютної позиції (Л13–1, Л13–2) та надання ліцензій на здійснення операцій з валютою та валютними цінностями. Перш за все, це пов'язано з низьким розвитком фінансового ринку, а також істотними проблемами у галузі страхування, що є необхідною передумовою розвитку хеджування. Згідно з постановою НБУ № 204 і № 205 від 29.06.2011 р. відбулися деякі зміни рівнів лімітів: Л 13–1 скоротився з 20,0% до 5,0%, а Л 13–2 залишився на колишньому рівні – 10,0%. В постанові значно посилюються заходи контролю за дотриманням лімітів відкритої валютної позиції [3].

З метою мінімізації валютних ризиків на практиці застосовують такі методи їх управління, як ліміти позицій за валютами; надання генеральних або індивідуальних ліцензій на здійснення валютних операцій; використання методів хеджування.

З метою ефективного управління валютними ризиками банки використовують різні методи, які безпосередньо залежать від банківської стратегії щодо управління валютного ризику, які наведені у табл. 1. На думку вчених успішною вважається та стратегія, у якій ефективно обрані види методів та правильно визначений напрям впливу методу на рівень валютного ризику.

Вибір стратегії управління валютним ризиком банком не повинен суперечити загальній стратегії діяльності банку та напрямам валютної політики банку. Банки не ставлять за мету цілковите уникнення банківських ризиків або повну їх мінімізацію, їх стратегії на ефективне регулювання валютних ризиків шляхом їх утримання на припустимому для банку рівні.

У світовій практиці управління валютним ризиком найбільш популярним методом його мінімізації є страхування або хеджування.

Хеджування відноситься до зовнішніх методів управління валютними ризиками і передбачає використання різноманітних фінансових інструментів: валютних опціонів, форвардних валютних операцій, валютних ф'ючерсів, міжбанківських операцій «своп».

Хеджування валютного ризику – спосіб страхування ризику в результаті коливань курсів іноземних валют з метою його мінімізації або уникнення. Найбільш точним і повним визначенням, яке розкриває суть хеджування є: хеджування (англ. hedging – захищати) – економічні стосунки по нейтралізації, зниженню валютних ризиків і можливих фінансових втрат у інвесторів, банків, продавців і покупців на основі системи термінових угод з нефінансовими і фінансовими активами. Воно дозволяє забезпечити при зміні ринкової кон'юнктури виконання термінової угоди в майбутньому для запланованої виробничої господарської операції шляхом паралельного укладення протилежної термінової оборудки з початковим базисним активом [4].

У банківській практиці виділяють три види стратегій управління валютними ризиками, які банк може обирати самостійно: повний непокритий валютний ризик; повне хеджування валютного ризику (повністю виключається ризик втрат в результаті коливань курсів валют); вибіркоче (часткове) хеджування валютного ризику (здійснюється лише страхування в певних межах) (табл. 2).

Таблиця 2

Банківські стратегії управління валютним ризиком

Стратегія розвитку банку	Стратегія максимізації прибутку	Стратегія валютного метчингу (без ризикового розвитку)	Стратегія комбінування прибутковості та ризикованості
Ціль регулювання ризиків	Високий рівень валютних ризиків	Мінімальний рівень валютних ризиків	Толерантний рівень валютних ризиків
Стратегія управління	Активна	Пасивна	Комбінована
Методи управління валютними ризиками	Превентивні	Компенсаційні	Комплексні
Напрями впливу на рівень валютних ризиків	уникнення	приймання (утримання)	Уникнення
	зниження		Зниження
	перерозподіл		Перерозподіл
			Прийняття

На нашу думку, хеджування має ряд переваг в порівнянні з іншими методами управління банківськими ризиками: страхування ризику несприятливої зміни курсу іноземної валюти по відношенню до національної; відсутня невизначеність отримання майбутніх доходів; фінансові потоки стають прозорішими; можливість зниження вартості кредитних ресурсів, що притягаються; вивільняються кошти банку, підвищується ефективність управління.

Недоліками методу хеджування є складність і необхідність великих витрат для здійснення цього методу, тому хеджеру заздалегідь необхідно визначити розмір заздалегідь можливих втрат. Істотним мінусом для хеджера являється і той факт, що в результаті страхування ризику він не може скористатися сприятливим розвитком кон'юнктури, а також знижується його прибуток.

Висновки. З метою ефективного управління валютним ризиком банківським установам необхідно ретельно підходити до оцінки валютного ризику і методів управління їм, тому що в результаті недооцінки впливу валютного ризику банк може зазнати значних збитків. В процесі управління валютними ризиками банки повинні більш ретельно підходити до класифікації валютних ризиків, що дозволить більш ретельно прогнозувати ризики, своєчасно виявляти їх джерела та наслідки, до яких вони можуть призвести. На основі знання природи того чи іншого валютного ризику банку значно легше обрати правильну стратегію управління ним, що передбачає певну сукупність методів управління валютними ризиками. Як свідчить світовий досвід, найбільш оптимальним методом мінімізації валютного ризику є хеджування або страхування. Цей метод широко використовується у банківських установах розвинених країн, проте в українських банках він не отримав ще належного поширення, основним методом управління валютним ризиком, як і раніше залишається метод встановлення лімітів відкритою короткою і довгою валютних позицій.

- 1.Грюнинг Х. Ван, Брайнович-Братанович С. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском: пер. с англ. / Х. Ван Грюнинг, С. Брайнович-Братанович. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2004. – 304 с.
- 2.Лаврушин О. И., Афанасьева О. Н., Корниенко С. Л. Банковское дело. Современная система кредитования / О. И. Лаврушин, О. Н. Афанасьева, С. Л. Корниенко. – М.: КНОРУС, 2007. – 264 с

3. Управління банківськими ризиками: навч. посібн. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
4. Ребрик М. А. Фактори валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 2 (27). – С. 84–88.
5. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» // Постанова №104: [затверджений Правлінням НБУ 15.03.2004] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0104500-04>
6. Методичні вказівки щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України // Постанова № 42-311/382: [затверджений генеральним департаментом банківського нагляду 29.01.2004] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0104500-04>
7. Офіційний сайт інформаційно-аналітичного порталу «Незалежного банківського рейтингового агентства «IBRA» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibra.com.ua/zakony/18323-norms-for-currency-regulation-ukrainian-banks-have-become-more-stringent>
8. Hedging Currency Risk // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.buzzle.com/articles/hedging-currency-risk.html>
9. Основні тенденції валютного ринку України 2010 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. – Електронні текстові дані. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
10. Основні тенденції валютного ринку України 2011 р. // Офіційний сайт Національного банку України. – Електронні текстові дані // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

УДК336.71.073.3 : 330.142.222

Поправка О. Г.

Національний банк України

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРИЦИКЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена розгляду основних проблем реалізації концепції контрициклічного регулювання банківської діяльності. У статті обґрунтовано основні завдання контрициклічного регулювання, визначено структуру капіталу у відповідності до вимог Базелю III, розглянуто інструменти контрициклічного регулювання. Сформульовано основні напрямки практичної реалізації контрициклічного регулювання банківської діяльності.

Ключові слова: банківська система, контрициклічне регулювання, капітал, буфер капіталу, резерви, макропруденційна політика.

Поправка О. Г.